

Ακολουθήσέ με

στο ρωμαϊκό ωδείο
της Θεσσαλονίκης

Η πόλη και η ιστορία της

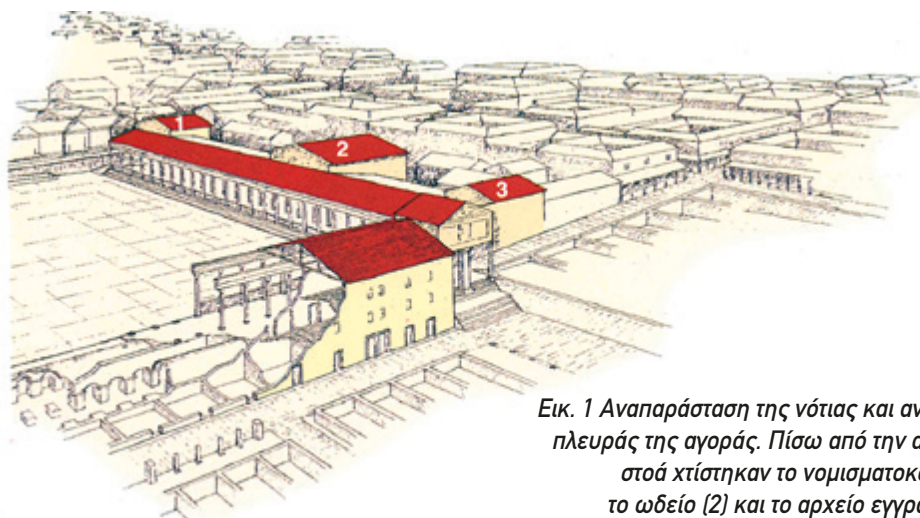
Θεσσαλονίκη, πόλη με δυναμικό παρόν και παρελθόν που μετρά ήδη είκοσι τρεις αιώνες ζωής. Η θέση της και το λιμάνι της την ανέδειξαν σε σημαντική πόλη από τους αρχαίους έως τους βυζαντινούς χρόνους και πέρα από αυτούς, μέχρι σήμερα.

Φυσικό πέρασμα προς το Βορρά, την Ανατολή και τη Δύση, σ' αυτόν τον τόπο ευνοήθηκε το εμπόριο και η οικονομία, η επαφή με πολλούς λαούς διαφορετικών πολιτισμών και θρησκειών, ανθρώπους των γραμμάτων, διάσημους ρήτορες, συγγραφείς και σοφιστές. Κι έτσι έγινε από νωρίς μία πόλη ξεχωριστή, πολυπολιτισμική, μία κοινωνία ανοιχτή σε νέες ιδέες, με άλλα λόγια ένα κοσμοπολίτικο κέντρο.

Ιδρύθηκε το 316/315 π.Χ. από τον Κάσσανδρο, επίδοξο διάδοχο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Στόχος του ήταν η σταθεροποίηση της εξουσίας του στην Μακεδονία, αλλά και η ανάπτυξη της περιοχής. Πράγματι, η Θεσσαλονίκη εξελίχθηκε στο σημαντικότερο εμπορικό λιμάνι και μία από τις σημαντικότερες πόλεις του ελληνιστικού βασιλείου της Μακεδονίας, πλάι στις πρωτεύουσες Πέλλα και Δημητριάδα. Μετά την κατάκτηση της Μακεδονίας από τους Ρωμαίους (168 π.Χ.) και τη μετατροπή της σε επαρχία, διοικητικό διαμέρισμα, δηλαδή, του ρωμαϊκού κράτους (148 π.Χ.), η Θεσσαλονίκη ορίστηκε πρωτεύουσά της. Προς το τέλος της αρχαιότητας (τέλος 3ου – αρχές 4ου αι. μ.Χ.) ο καίσαρας Γαλέριος Μαξιμιανός, ένας από τους τέσσερις ηγεμόνες που διοικούσαν την τεράστια ρωμαϊκή αυτοκρατορία, την επέλεξε για έδρα της επικράτειάς του και την ανέδειξε σε πρωτεύουσα των Βαλκανίων.

Η ρωμαϊκή αγορά της Θεσσαλονίκης

Σε αυτή την πόλη, λοιπόν, που από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα κατοικείται και χτίζεται συνεχώς, συναντάει κανείς στο δρόμο του διαφορετικά κατάλοιπα από το πλούσιο παρελθόν της. Κάτω από τους κεντρικούς δρόμους της σημερινής πόλης περνούν οι αντίστοιχοι σημαντικοί δρόμοι της αρχαίας και βυζαντινής Θεσσαλονίκης. Στις πολυσύχναστες γειτονιές του κέντρου θα ζούσαν την καθημερινότητά τους οι κάτοικοι σε διαφορετικές χρονικές στιγμές της ιστορίας της πόλης.

Εικ. 1 Αναπαράσταση της νότιας και ανατολικής πλευράς της αγοράς. Πίσω από την ανατολική στοά χτίστηκαν το νομισματοκοπείο (1), το ωδείο (2) και το αρχείο εγγράφων (3).

Οι Ρωμαίοι άρχισαν να κατασκευάζουν την αγορά τον 1ο αι. μ.Χ. Ανάμεσα στα πρώτα κτήρια που έχτισαν ήταν ένα βουλευτήριο για τις συνεδριάσεις των αρχόντων της πόλης. Όμως, στα μέσα του 2ου αι. μ.Χ. ο πληθυσμός της Θεσσαλονίκης αυξήθηκε ραγδαία, με αποτέλεσμα η αγορά να μεγαλώσει και να αποκτήσει νέα κτήρια, για να καλύψει τις ανάγκες των κατοίκων. Τις πρώτες δεκαετίες του 3ου αι. μ.Χ. η οικοδόμησή της είχε πια ολοκληρωθεί. Αργότερα, περίπου στα μέσα του ίδιου αιώνα, για να εξυπηρετηθούν οι νέες ανάγκες που δημιουργήθηκαν πάλι, κάποια κτήρια χρειάστηκε να επισκευαστούν.

Ότι έχει έρθει στο φως σήμερα μας βοηθά να φανταστούμε περίπου τη μορφή που θα είχε η αγορά εκείνη την εποχή. Ήταν μια ορθογώνια πλακοστρωμένη πλατεία, που άνοιγε στη βόρεια πλευρά της, στην οδό Ολύμπου, ενώ στις υπόλοι-

Αυτό θα διαπιστώσετε, αν βρεθείτε στην πλατεία της Αρχαίας Αγοράς πάνω από την Εγνατία οδό, μία από τις πιο κεντρικές πλατείες της Θεσσαλονίκης, γνωστής παλιότερα ως «πλατεία Δικαστηρίων». Στο πάνω τμήμα της πλατείας, που περιβάλλεται από τις οδούς Φιλίππου, Μακεδονικής Αμύνης, Ολύμπου και Αγνώστου Στρατιώτου, θα συναντήσετε τα ερείπια της ρωμαϊκής αγοράς, δηλαδή της κεντρικής πλατείας της πόλης των ρωμαϊκών χρόνων με τα δημόσια κτήρια για τη διοίκηση και την ψυχαγωγία, αλλά και τα καταστήματα.

πες έκλεινε με δύο επάλληλες στοές. Πίσω από τις στοές υπήρχαν αίθουσες και δωμάτια ποικίλων χρήσεων. Στην ανατολική πλευρά, στην οδό Αγνώστου Στρατιώτου, βρίσκονταν οι δημόσιες υπηρεσίες, δηλαδή το νομισματοκοπείο στα βόρεια, το ωδείο στο κέντρο και το αρχείο εγγράφων στα νότια, ενώ στην πλευρά της οδού Φιλίππου υπήρχε μία σειρά από καταστήματα. Στην εικόνα 1 μπορείτε να δείτε πώς θα ήταν περίπου αυτό το κομμάτι της αγοράς. Πάντως, η είσοδος στην αγορά ήταν απόλυτα ελεγχόμενη. Μόνο κάποια κενά έμεναν ανοιχτά ανάμεσα στους κίονες των στοών, αφήνοντας περάσματα για τους πολίτες, ενώ τα υπόλοιπα έκλειναν. Στην πλατεία στήνονταν οι ανδριάντες σημαντικών προσώπων, Ρωμαίων ή ντόπιων αριστοκρατών, που νοιάζονταν για τα κοινά και έκαναν πλουσιοπάροχες χορηγίες.

Εικ. 2 Το ωδείο στη ρωμαϊκή αγορά της Θεσσαλονίκης.

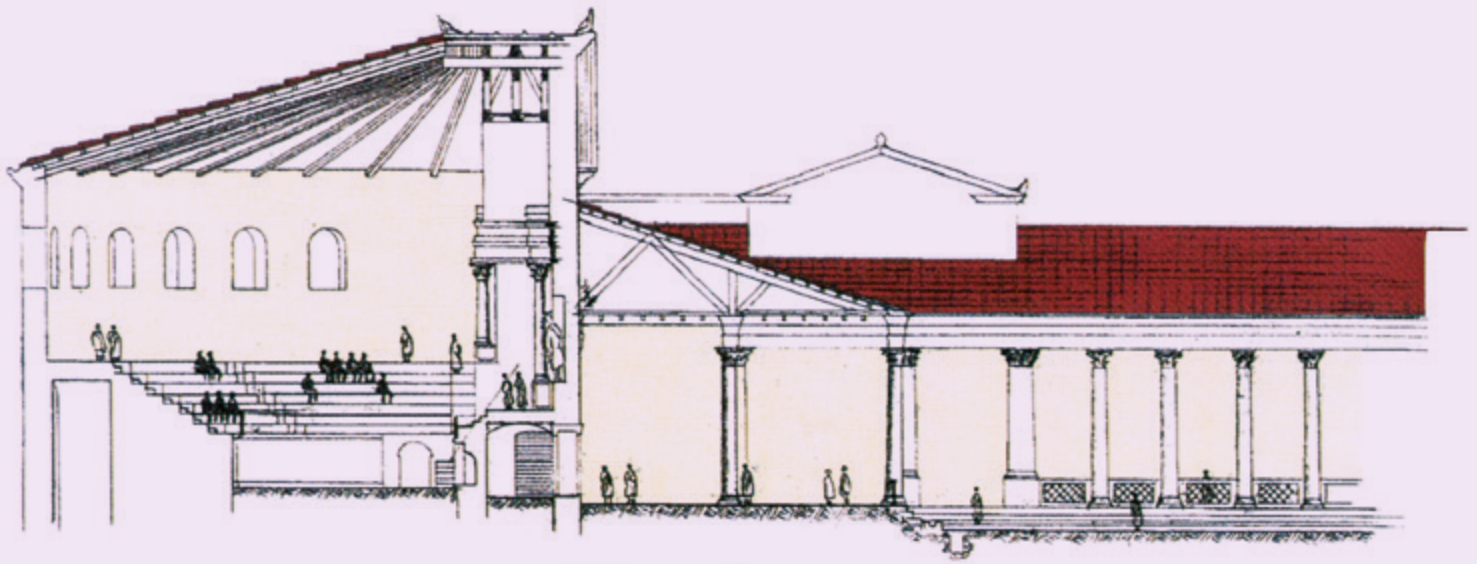
Ωδείον εκ θεμελίων...

Από όλα αυτά τα κτήρια στην αγορά, το ωδείο είναι το πιο εντυπωσιακό και καλοδιατηρημένο (εικ. 2). Σήμερα είναι ένα κτήριο ανοιχτό, χωρίς οροφή, στην αρχαιότητα όμως θα πρέπει να το φανταστούμε στεγασμένο (εικ. 3). Χτίστηκε αρχικά στα μέσα του 2ου αι. μ.Χ., απέκτησε όμως τη μορφή που βλέπουμε σήμερα μετά τα μέσα του 3ου αι. μ.Χ. Και μάλιστα, μια μορφή ξεχωριστή σε σύγκριση με άλλα ωδεία! Την εποχή εκείνη αποφασίστηκε να ανακαινισθεί ριζικά, με σκοπό να γίνει μεγαλύτερο. Γύρω του όμως υπήρχαν ήδη το νομισματοκοπείο και το αρχείο εγγράφων και άλλα γειτονικά κτίσματα. Το ωδείο επομένως έπρεπε να προσαρμοστεί στον διαθέσιμο χώρο, παρά τις δυσκολίες που υπήρχαν. Ο αρχιτέκτονας κατάφερε τελικά να βρει κά-

ποιες πρωτότυπες λύσεις και να διπλασιάσει σχεδόν τη χωρητικότητά του. Έτσι, το νέο κτήριο μπορούσε πια να φιλοξενεί περίπου 400 θεατές. Σε μια κοσμοπολίτικη πόλη, όπως θα ήταν τότε η Θεσσαλονίκη, μπορούμε να φανταστούμε την ποικιλία των καλλιτεχνικών παραστάσεων που θα παρουσιάστηκαν σε αυτό, αλλά και τους σημαντικούς ανθρώπους που θα τις παρακολούθησαν. Το ωδείο όμως δεν ήταν μόνο χώρος ψυχαγωγίας. Ήταν και χώρος δημόσιας συζήτησης για τη λήψη αποφάσεων σε θέματα που απασχολούσαν την πόλη. Άλλωστε, στη θέση αυτή είχε χτιστεί παλιότερα το βουλευτήριο της πόλης!

Στα μέσα του 4ου αι. μ.Χ. αποφασίστηκε μια νέα επέκταση του ωδείου, αλλά και η μετατροπή του σε ανοιχτό θέατρο. Ήταν μία

πρωτοβουλία του αυτοκράτορα Ιουλιανού, ο οποίος, θέλοντας να πείσει για τα φιλελληνικά του αισθήματα, έκανε μερικά έργα στην πόλη. Στόχος ήταν να φτάσει η χωρητικότητα του ωδείου τους 3.000 περίπου θεατές. Οι εργασίες ξεκίνησαν, φαίνεται όμως ότι δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ. Στο τέλος του ίδιου αιώνα ο Μέγας Θεοδόσιος προσπάθησε με σκληρά μέσα να επιβάλει το χριστιανισμό. Δημόσιοι χώροι που είχαν σχέση με αρχαίους θεσμούς σταμάτησαν να λειτουργούν. Η αγορά εγκαταλείφθηκε και οι χώροι της μετατράπηκαν σταδιακά σε εργαστήρια εξόρυξης πηλού. Ανάλογη ήταν και η τύχη του ωδείου, που μετά τον 5ο αι. μ.Χ. και για πέντε αιώνες τουλάχιστον χρησιμοποιήθηκε ως χώρος για τη συγκέντρωση των νερών της βροχής.

Εικ. 3 Αναπαράσταση του ωδείου.

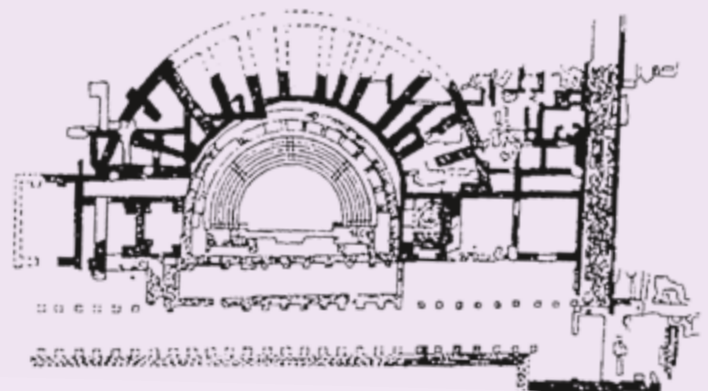
Στάση 1η: Η σκηνή

Φτάνοντας στο ωδείο, το πρώτο που αντικρίζεις κανείς απέναντί του είναι πέντε μαρμάρινες πύλες (εικ. 2, 5). Από αυτές έμπαιναν στο κτήριο οι ηθοποιοί και οι θεατές. Αυτή είναι και η πρωτοτυπία του ωδείου της Θεσσαλονίκης. Οι πύλες είναι τοποθετημένες στην πίσω πλευρά της *σκηνής* και όχι στον τοίχο του *κοίλου*, όπως συνηθιζόταν στα ρωμαϊκά θέατρα και ωδεία. Ο κανόνας δεν μπορούσε να εφαρμοστεί εδώ. Το ωδείο έπρεπε να μεγαλώσει, με αποτέλεσμα να μη μένει ελεύθερος χώρος για τη δημιουργία ανοιγμάτων στο κούλο. Έτσι, ο αρχιτέκτονας δημιούργησε όλες τις εισόδους στην πρόσοψη του κτηρίου. Οι θεατές έμπαιναν από τις τρεις κεντρικές πύλες στον διάδρομο που σχηματίζεται μπροστά τους (εικ. 6). Στα αρχαία χρόνια ήταν στεγασμένοι, καθώς βρισκόταν κάτω από το δάπεδο της σκηνής (εικ. 3). Από εκεί, λοιπόν, ανέβαιναν μερικά σκαλοπάτια που υπήρχαν δεξιά και αριστερά και έβγαιναν στο κούλο. Οι ηθοποιοί, πάλι, από τις δύο ακριανές πύλες έμπαιναν στα *παρασκήνια* που βρίσκονταν στα δύο άκρα της σκηνής και κάτω από την επιφάνεια του κούλου. Από εκεί οδηγούνταν στην *ορχήστρα* μέσα από τα τοξωτά ανοίγματα που βλέπετε στη βάση του κούλου (εικ. 7, 8, 9). Με τη βοήθεια των σκαλοπατιών που βρίσκονται ακριβώς δίπλα από τα ανοίγματα ανέβαιναν στο *προσκήνιο*, δηλαδή την εξέδρα που υπήρχε μπροστά από τη σκηνή (εικ. 10).

Στις εργασίες που έγιναν στα μέσα του 4ου αι. μ.Χ. για την επέκταση του ωδείου οι τρεις κεντρικές πύλες έκλεισαν, καθώς η σκηνή χρειάστηκε να μεγαλώσει προς την πλευρά της πρώτης στοάς που υπήρχε μπροστά από το ωδείο, καταλαμβάνοντας, μάλιστα, ένα τμήμα της. Πλέον, οι θεατές θα έμπαιναν στο κτήριο από δύο φαρδιά *κλιμακοστάσια*, μεγάλες σειρές σκαλοπατιών, δηλαδή, που οδηγούσαν σε

ένα κεντρικό *διάζωμα* του κούλου.

Σήμερα, από όλο το κτήριο της σκηνής, μόνο ο τοίχος του προσκηνίου σώζεται, ο οποίος ήταν διακοσμημένος με τις κόγχες που βλέπετε (εικ. 10, 11). Παρόλα αυτά, μπορούμε να φανταστούμε τη μορφή που θα είχε η σκηνή από τη μελέτη των ανασκαφικών ευρημάτων, αλλά και όσων γνωρίζουμε για τα ωδεία των Ρωμαίων. Πρέπει, λοιπόν, να ήταν αρκετά υπερυψωμένη, εξαιτίας του διαδρόμου που υπήρχε κάτω από το δάπεδό της, ενώ ο τοίχος που αντίκριζαν οι θεατές από το κούλο πρέπει να ήταν πολύ εντυπωσιακός. Θα είχε την όψη κτηρίου και θα ήταν πλούσια διακοσμημένος με αγάλματα των εννέα Μουσών.

Εικ. 4 Κάτοψη του ωδείου.

Εικ. 5 Οι πύλες εισόδου.

Εικ. 6 Ο διάδρομος μπροστά από τις πύλες.

Εικ. 7

Εικ. 8

Εικ. 9

Εικ. 7, 8, 9 δεξιά ακριανή πύλη (εικ. 7) που οδηγούσε τους ηθοποιούς στα παρασκήνια, κάτω από το κοίλο (εικ. 8), και από εκεί μέσα από τοξωτά ανοίγματα στην ορχήστρα και τη σκηνή (εικ.9).

Εικ. 10 Άποψη του ωδείου.

Εικ. 11 Οι κόγχες του προσκήνιου.

Στάση 2: Το κοίλο

Όπως συνηθίζονταν σε όλα τα ρωμαϊκά θέατρα και ωδεία, έτσι κι εδώ το κοίλο στηρίζεται σε μια υπερυψωμένη βάση που σχηματίζεται από κατακόρυφους τοίχους. Οι τοίχοι αυτοί μεταξύ τους ενώνονται με καμάρες και τόξα, με αποτέλεσμα κάτω από τα καθίσματα να διαμορφώνονται διάδρομοι. Όμως εδώ η βάση χρειάστηκε να γίνει υπερβολικά ψηλή. Πρώτα από όλα γιατί κάτω από τα δύο άκρα του κοίλου βρίσκονταν τα παρασκήνια. Αλλά και γιατί χρειαζόταν να βλέπουν καλύτερα οι θεατές στα χαμηλότερα *εδώλια*, αφού το προσκήνιο ήταν αρκετά ψηλό εξαιτίας του διαδρόμου που υπήρχε κάτω από το δάπεδο της σκηνής.

Τα ερείπια των τοίχων που βλέπετε γύρω από το κοίλο ανήκουν στη βάση στήριξης του δεύτερου κοίλου που χτίστηκε στα μέσα του 4ου αι. μ.Χ. (εικ. 2). Μάλιστα, για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκαν ακόμα και τα θεμέλια γειτονικών σπιτιών.

Στάση 3η: Η ορχήστρα

Η ορχήστρα του ωδείου έχει διάμετρο περίπου 16 μέτρα και ήταν στρωμένη με μαρμαρίνες πλάκες (εικ. 10). Όταν οι συντηρητές τις απομάκρυναν για να τις στερεώσουν, τότε οι αρχαιολόγοι έφεραν στο φως ίχνη του παλιότερου ωδείου, δύο από τις *κερκίδες* και την *κλίμακα* που τις χώριζε. Σήμερα το δάπεδο της ορχήστρας είναι με τέτοιο τρόπο διαμορφωμένο, ώστε τα ίχνη αυτά να είναι ορατά.

Από τότε μέχρι σήμερα

Μετά την εγκατάλειψη της αγοράς φαίνεται ότι κάποια κτήριά της χρησιμοποιήθηκαν αποσπασματικά μέχρι και τον 14ο αι. μ.Χ. Από το 1495 στο χώρο της σημερινής πλατείας της Αρχαίας Αγοράς εγκαταστάθηκαν Εβραίοι, οι οποίοι είχαν διωχθεί από την Ισπανία. Το 1917 η εβραϊκή συνοικία καταστράφηκε από μια μεγάλη πυρκαγιά που ισοπέδωσε όλο το κέντρο της Θεσσαλονίκης. Η οικοδόμησή του σχεδιάστηκε εξαρχής. Στο κάτω τμήμα της πλατείας της Αρχαίας Αγοράς αποφασίστηκε να χτιστούν το δημαρχείο

και τα δικαστήρια, απ' όπου προήλθε η παλαιότερη ονομασία της. Όμως για πολλές δεκαετίες όλη η περιοχή της πλατείας παρέμεινε ένας ανοιχτός χώρος. Το κάτω τμήμα διαμορφώθηκε σε πάρκο, ενώ το πάνω χρησιμοποιήθηκε ως λαχαναγορά, συνοικία προσφύγων, λούνα παρκ και χώρος στρατιωτικών ασκήσεων. Στα χρόνια της γερμανικής κατοχής η περιοχή έγινε στρατόπεδο συγκέντρωσης Πολωνών αιχμαλώτων, οι οποίοι, με τις διαταγές των Γερμανών, έκαναν παράνομες ανασκαφές στο χώρο. Από το 1950 και μετά

Εικ. 12 Οι μούσες Ερατώ, Ευτέρπη και Κλειώ. Ανάμεσά τους η χορηγός του ωδείου.

μετατράπηκε σε αφετηρία λεωφορείων, ώσπου στα τέλη της δεκαετίας ξεκίνησε η οικοδόμηση του δικαστηρίου. Άγνωστο όμως για ποιο λόγο αποφασίστηκε τελικά να χτιστεί στο πάνω τμήμα της πλατείας. Με το ξεκίνημα κιόλας των εργασιών το 1962 ήρθε στο φως το ωδείο και η ανέγερση του δικαστηρίου αναβλήθηκε. Ως το 1964 το ωδείο αποκαλύφθηκε εντελώς, ενώ στο μεταξύ τμήματα της αγοράς έρχονταν συνεχώς στην επιφάνεια. Χάρη στις τεράστιες προσπάθειες των αρχαιολόγων να σώσουν το χώρο, το 1969 η περιοχή κηρύχθηκε αρχαιολογικός χώρος και από «πλατεία Δικαστηρίων» μετονομάστηκε σε «πλατεία της Αρχαίας Αγοράς». Οι ανασκαφές συνεχίστηκαν μέχρι το 1973, ενώ παράλληλα στερεώθηκαν και οι κερκίδες του

ωδείου, καθώς κινδύνευαν άμεσα. Ύστερα οι εργασίες σταμάτησαν και ξεκίνησαν πάλι το 1989. Το ωδείο συντηρήθηκε και μερικά τμήματά του επισκευάστηκαν. Το 1997 η Καμεράτα του Μεγάρου Μουσικής Αθηνών πραγματοποίησε την πρώτη σύγχρονη εκδήλωση στο ωδείο. Έκτοτε κάθε καλοκαίρι ξαναποκτά την παλιά του αίγλη φιλοξενώντας θεατρικές παραστάσεις, συναυλίες και άλλες εκδηλώσεις.

Και κάτι ακόμα...

Η νότια στοά της αγοράς, στην πλευρά της οδού Φιλίππου, στηρίζεται σε μια υπόγεια καμαροσκέπαστη στοά. Ήταν ένας τρόπος για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της κλίσης που είχε το έδαφος στο σημείο αυτό. Η «κρυπτή στοά», όπως ονομάζεται, πρέπει να ήταν αρχικά μια δημόσια αποθήκη, αργότερα όμως χρησίμευσε ως αποθήκη των καταστημάτων της αγοράς. Σήμερα έχει αναστηλωθεί και λειτουργεί ως μουσείο φιλοξενώντας ευρήματα από τις ανασκαφές της αγοράς, αλλά και ως χώρος ποικίλων εκδηλώσεων.

Εκεί θα δείτε αντίγραφα από τα αγάλματα της Κλειώς, της Ευτέρπης και της Ερατώ, τριών μουσών που προστάτευαν τη μουσική και την ποίηση. Τα πρωτότυπα, που είναι σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, βρέθηκαν πεσμένα στην ορχήστρα του ωδείου, κάποτε όμως διακοσμούσαν τον τοίχο της σκηνής. Ανάμεσά τους θα δείτε τη φωτογραφία ενός ακόμα αγάλματος που βρίσκεται κι αυτό στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης. Απεικονίζει μία πλούσια κάτοικο της πόλης που υπήρξε χορηγός για την κατασκευή του ωδείου. Βρέθηκε το 1944, όταν αιχμάλωτοι των Γερμανών άνοιξαν χαρακώματα στο χώρο της αγοράς. Τότε ξεκίνησε και η πολύπαθη ιστορία του... Το άγαλμα φυγαδεύτηκε στην Αυστρία, ύστερα από πολλές περιπέτειες που το είχαν φέρει παράνομα σε διάφορα χέρια ως λάφυρο πολέμου. Τελικά, μετά τον πόλεμο, το άγαλμα επέστρεψε στην Θεσσαλονίκη και πάλι (εικ. 12).

Εκτός από αυτά όμως, στο μουσείο θα δείτε κάτι ακόμα πολύ σημαντικό: σε ένα σπασμένο κομμάτι μαρμάρου μια χαραγμένη επιγραφή μάς αποκαλύπτει την ιδιότητα του ωδείου ως κτηρίου: ΟΔΕΙΟΝ ΕΚ ΘΕΙ[ΜΕΛΙΩΝ]... (εικ. 13).

Εικ. 13 Κομμάτι μαρμάρου με επιγραφή που αναφέρει το ωδείο.

Βιβλιογραφία

Αδάμ-Βελένη, Π. (2010), *Θέατρο και θέαμα στην αρχαία Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Αδάμ-Βελένη, Π. (2012), «Θεσσαλονίκη. Η θέση πριν την ίδρυση της πόλης», στο: Αδάμ-Βελένη, Π. (επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Μακεδονίας* (σελ. 145-158), Αθήνα: Διάζωμα-Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος.

Βελένης, Γ. και Αδάμ-Βελένη, Π. (2012), «Το ωδείο στην αγορά της Θεσσαλονίκης», στο: Αδάμ-Βελένη, Π. (επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Μακεδονίας* (σελ. 173-182), Αθήνα: Διάζωμα-Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος.

Πηγές από το διαδίκτυο

Στεφανίδου-Τιβεριού, Θ. (χ.χ.), «Η Θεσσαλονίκη από τον Κάσσανδρο ως τον Γαλέριο». Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο της έκθεσης στο Λευκό Πύργο Θεσσαλονίκης για την ιστορία της πόλης από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα: <http://www.lpth.gr>

Διαδικτυακός τόπος Σωματείου «Διάζωμα»: http://www.diazoma.gr/GR/Page_04-01_AT-029.asp

Διαδικτυακός τόπος Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού: http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=9701

Άλλες πηγές

Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης

Πρόθεση εικόνων

Εικ. 1, 3, 4, 12: Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης

Εικ. 2, 5-11, 13: Διεύθυνση Μουσείων

Συντονισμός έργου: Μαρία Λαγογιάννη, Δρ Αρχαιολόγος
Σουζάνα Χούλια - Καπελώνη, Αρχαιολόγος
Σχεδιασμός περιεχομένου - γενική επιμέλεια: Έλενα Μπαζίνη, Αρχαιολόγος
Γραφιστική & καλλιτεχνική επιμέλεια: Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας
Κείμενα: Μαρία Αγγελάκου, Αρχαιολόγος
Ηλεκτρονική επεξεργασία: Ειρήνη Σταυριανού, Γραφίστας
Παιδαγωγική επιμέλεια: Χρύσα Αθανού, Εκπαιδευτικός
Διορθώσεις κειμένων: Βιολέττα Ζεύκη, Αρχαιολόγος - Μεταφράστρια

ISBN: 978-960-386-225-3

©2015 Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το έργο «Σχεδιασμός και παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της σημασίας του θεάτρου στην αρχαιότητα και σήμερα» (κωδικός MIS 339817) υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση" και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.